

A hadtápbiztosítás fogalmának értelmezéséről

Varga József alezredes

A Honvédelem hasábjain a közelmúltban több szerző kifejtette a témáról álláspontját. Önmagában ez a tény is bizonyítja, hogy a fogalom helyes értelmezése élénken foglalkoztatja az elméleti kutatómunkával foglalkozó szakemberek többségét. A kérdés tisztázása a gyakorlat számára is nagyjelentőségű, ezért aktuálisnak tartom a vitához való hozzá-
szólást különösen a felsőfokú hadtáp tiszti oktatás aspektusából.

A hadtápbiztosítás fogalma szabályzatainkban egyértelmű. Értelmezése a különböző hadtáp szakemberek körében mégsem mondható egységesnek. Ebből fakadnak azok a problémák, amelyek a hadtáp szervezésére, vezetésére, a hadtápbiztosításban érintett szervek együttműködése, összehangolt munkája területén jelentkeznek.

Napjainkban szükségessé vált a hadtápbiztosítás rendszerének korszerűsítése. Véleményem szerint a tervszerű kutatómunka feltétele — a hadtápbiztosítás rendszerének korszerűsítése szempontjából — a hadtápbiztosítás fogalmának helyes, egységes értelmezése.

A Magyar Néphadsereg Harcászati Szabályzatának (ezred-hadosztály) 47. pontja leszögezi: „A hadtápbiztosítás magába foglalja mindazokat a rendszabályokat, amelyek a hadtáp megszervezésére, valamint a csapatok anyagi, technikai, egészségügyi és egyéb irányú biztosítására és kiszolgálására irányulnak.” Ezzel összhangban a fogalmat tovább bővíthetjük, melynek során idéznem kell a ZMKA Általános harcászat tankönyv 1. kötet 24. oldal 3. bekezdését, mely szerint: „A csapatok harctevékenységének biztosítása magába foglalja a felderítés, a tömegpusztító fegyverek elleni védelem, a fedező biztosítás, a műszaki biztosítás, az álcázás, az ellenség rádióelektronikai eszközei elleni harc, a hidrometeorológiai biztosítás, a térképészeti biztosítás, és a hadtápbiztosítás rendszabályainak megszervezését és állhatatos megvalósítását.”

A hadtápbiztosítás tehát a harctevékenységek mindenoldalú biztosításának egyik alapvető ága, amely magába foglalja a hadtáp megszervezésére, a csapatok anyagi, technikai, egészségügyi és egyéb irányú biztosítására, valamint kiszolgálására irányuló rendszabályokat.

Felvetődik a kérdés, hol foglal helyet a hadtápbiztosítás, mint elmélet az ismeretek és általában a hadtudomány rendszerében.

Korábban a gyakorlatban elterjedt a „hadtápharcászat” kifejezés, amely alatt lényegében a csapat, a hadművelleti és hadászati hadtáp elméletét értették. Ez a kifejezés azonban nem felel meg a hadtudomány felosztásának és elveinek. A harcászat, mint a hadművészet elméletének alkotó része, magába foglalja a haderőnemek általános harcászatát, valamint a fegyvernemek alegységeinek, egységeinek és magasabbegységeinek harcászatát. A fegyvernemek harcászata a gépkocsizó lövész-, harcokcsi-, légideszant, rakéta-, tüzér-, repülő-, tengerészeti, honi légvédelmi alegységek, egységek és magasabbegységek tevékenységi módjait tanulmányozza. Ennek megfelelően a szakcsapatoknál nem harcászatról, hanem azok alkalmazásáról beszélünk, így a hadtápharcászat kifejezés is tudománytalan. A különböző típusú hadtápalegységek és -egységek tevékenysége elválaszthatatlan része az összefegyvernemi harcnak, illetve a fegyvernemek harctevékenységének. Így feltétlenül indokoltá vált a hadtáp megszervezésére, az anyagi, egészségügyi, technikai és egyéb irányú biztosítással, kiszolgálással foglalkozó elmélet kifejezésére helyes terminust használni. Véleményem szerint a hadtápbiztosítás kifejezés ennek a célnak legjobban megfelel. Ilyen értelemben tehát a hadtápbiztosítás, gyakorlati rendszabályok összessége, elméleti vonatkozásban pedig azoknak az elveknek, nézeteknek, törvényszerűségeknek összefoglalását jelenti, amelyek szerint a gyakorlati rendszabályok megvalósulnak.

E kérdés körüli viták azonban úgy érzem nem az elnevezés, és annak tartalma tárgyában bontakoztak ki elsősorban, hanem a gyakorlati értelmezés terén. Találkozunk olyan nézetekkel, amelyek a hadtápbiztosítás fogalmát és tartalmát egy adott kötelék szervezéséből, alá- és fölérendeltségi viszonyokból, továbbá sajátos helyi adottságokból adódóan magyarázzák.

Más esetekben helytelenül meghonosodott gyakorlati kifejezésekből indulnak ki, mint: hadtáp és anyagi szolgálat, vagy hadtáp és technikai szolgálat. Egyesek a hadtáp fogalmát beszűkítik és anyagi-technikai szolgálatról beszélnek stb.

Bizonyíthatóan a hadtápbiztosítás komplex fogalom. Alkotó elemeit szoros egységbe fogják össze a hadtápbiztosítás rendszerében uralkodó törvényszerűségek, továbbá azok a követelmények, amelyek az egyes haderőnemek, illetve haderőnemenként az egyes fegyvernemek és szakcsapatok harci alkalmazásából adódnak. Éppen ezért a hadtápbiztosítás rendszere haderőnemenként különböző és tartalma fegyvernemi szakcsapatonként is változhat. A másik indok a fogalom komplex értelmezésére az a tény, hogy a hadtápbiztosítás egyes ágainak elméletében és gyakorlatában beállt változások szükségszerűen maguk után vonják a hadtápbiztosítás más alkotó elemeinek megváltozását is. Nevezetesen: amennyiben módosul pl. az anyagellátás rendszere, szükségszerűen megváltoznak a hadtáp megszervezésének konkrét követelményei, nevezetesen a hadtápalegységek, -egységek telepítésében, áttelepítésében vagy a hadtáp felkészítésében.

A fogalom helyes értelmezésének szükségességét és annak gyakorlati kihatásait három olyan terület részletesebb elemzésével kívánom bemutatni, amelyek a hadtápbiztosítás rendszerére alapvető befolyást gyakorolnak.

a) A hadtáp megszervezése

A hadtáp megszervezése, amint szabályzatunk azt rögzíti, magába foglalja a hadtáp felkészítését, az után- és hátraszállítási utak kijelölését, berendezését, a hadtápalegységek, -egységek telepítését, áttelepítését (elhelyezkedését), a hadtáp őrzését és védelmét. A hadtáp megszervezése tehát a hadtápbiztosítás fogalmán belül a legátfogóbb tevékenység. Lényege a hadtápbiztosítás adott rendszerének, működőképességének kialakítása és megőrzése. Éppen e meghatározásban rejlik az oka annak, hogy szabályzataink a hadtáp megszervezésének felelősségét kizárólagosan egy személy, a parancsnok hadtáphelyettese hatáskörébe utalják.

Felvetődik a kérdés, hogy a hadtáp megszervezése miért a legátfogóbb tevékenység a hadtápbiztosítás rendszerében, miért kell azt a hadtápbiztosítás valamennyi ága fölé helyezni. Véleményem szerint a magyarázat az alábbiakban rejlik:

— A hadtáp felkészítése az egyes biztosítási ágak erőinek és eszközeinek felkészítésén túl olyan jellegű rendszabályokat is magába foglal, amelyek valamennyi biztosítási ágra egységesen érvényesek, vagy amelyek megvalósítása valamennyi hadtápbiztosítási ág várható működésére kihatással vannak. Vegyük csak pl. a személyi állomány felkészítését, eligazítását, begyakorlását, a tömegpusztító fegyverek elleni védelemre, őrzésre, védelemre, a harcfeleladatok végrehajtása során tanúsítandó magatartásra, munkára. A szállító kötelek felkészítését olyan jellegű szállítási feladatokra, amelyek mind az anyagi, mind a technikai, mind az egészségügyi biztosítás hatékony megvalósítását befolyásolják.

— A harctevékenységek területe, a csapatok működési sávja nem bővelkedik használható és főleg, a kívánt irányban vezető utakkal. Ezért nem lenne megvalósítható olyan törekvés, hogy valamennyi biztosítási ág működéséhez külön útvonalakat jelöljünk ki és rendezzünk be. Ez ellen szól az is, hogy az utak berendezéséhez, fenntartásához korlátozott erők és eszközök állnak rendelkezésre. Ezért törvényszerű és egyedül járható, hogy az után- és hátraszállítási utak kijelölését, fenntartását és berendezését központosítsuk, azok forgalmának szabályozását egy felelős személy kezébe adjuk.

— Korlátozottak a lehetőségek a csapatok tevékenységi sávjában a különböző szintű hadtápok telepítésére, elhelyezkedésére is. Ez a körülmény magyarázza hogy a hadtápalegységek, -egységek telepítését (elhelyezkedését), áttelepítését koordinálni kell. Különösen fontos a szervezett biztosítás, és a hadtápok megóvása érdekében a feszesen szabályozott mozgás. A különböző biztosítási ágak feladatainak megoldásában részt vevő hadtápok decentralizált mozgása (elhelyezkedése), telepítése szervezetlenséghez, és a biztosítás folyamatában fennakadáshoz vezetne.

— A különböző ellátási szakaszokon települt (elhelyezkedő) hadtápok megóvásához, őrzéséhez-védelméhez korlátozott erők és eszközök állnak rendelkezésre. Ezek hatékony felhasználása, alkalmazása szintén csak központiasan történhet. Megosztásuk a hadtápok megóvásának gyengítéséhez, egyes esetekben működőképességük megszüntetéséhez vezet, amely szintén megengedhetetlen.

Amennyiben a hadtápbiztosításhoz tartozó ágazatokat a megszerzés szempontjából önállósítanánk, úgy az mérhetetlenül megnövelné az erő- és eszközszükségletet, gyakorlatilag pedig munkájuk összehangolatlanságát, lényegében a biztosítás folyamatának megszakadását eredményezné. Nincs olyan reguláris hadsereg, ahol a hadtápbiztosítás ezen rendszabályai ne lennének összehangolva, ne tartoznának egy arra illetékes és legjobban felkészült parancsnok hatáskörébe. Az is képtelenség, hogy a hadtápbiztosításának rendszabályait a harcállásponton tartózkodó parancsnok kezébe utaljuk közvetlenül, mert térben a hadtápbiztosítás tevékenysége a hátrább fekvő területeken folyik, másrészt jelentősen terhelné a harcálláspont amúgy is feszes információforgalmát és munkáját.

b) Az anyagi eszközök utánszállítása és hátraszállítása

A szállítóeszközök központosított felhasználásának elve, mely szerint az összes szállítóeszközök egykézben összpontosulnak, azok alkalmazását egy központból, egységes terv alapján szabályozzák, egy központból kiadott általános érvényű utasítások alapján; a közlekedésben, közlekedésről a katonai közlekedésben és szállításban végbement forradalomnak olyan vívmánya, amely jelentősen megnövelte a szállítóeszközök kihasználását, a szállítási teljesítményt, és a szállítási folyamat szervezettségét. Ez pedig mind a népgazdaságban, mind a hadseregben olyan tendencia, amely a fejlesztés célkitűzése. Az összes fejlett országok, amelyek korszerű közlekedési rendszerrel rendelkeznek, a központosított fuvarozás (szállítás) elvét valósítják meg, és egyre inkább az a törekvés, hogy minél több ágazatot bevonjanak a központosított fuvarozás rendszerébe.

A cikk korlátozott terjedelme nem engedi meg összehasonlító adatok közlését a központosított szállítás előnyeire, illetve a szállítási teljesítmény növekedésére vonatkozóan. Néhány előnyét azonban ismertetem:

A szállítóeszközök központosított felhasználása lehetővé teszi:

— az összes szállítógépkocsik felhasználását a szükséges anyagi eszközök utánszállítására, függetlenül azok szervezeti hovatartozásától;

— a parancsnok elhatározása alapján a szállítási feladatokba az alárendeltek szállítóeszközeinek bevonását;

— az átrakások mennyiségének oly módon való csökkentését, hogy az alárendelt szállítóeszközei az előljárástól közvetlenül a felhasználóhoz tudjanak szállítani;

— lehetővé teszi továbbá a szállítóeszközök és kötelékek kapacitásának maximális kihasználását, a szállítás teljesítmények célirányos növelését;

— az operativitás fokozását az anyagi biztosításban, elősegíti azt a törekvést, hogy a szállítóeszközöket és kötelékeket a harctevékenységek és a csapatok feladatai követelményei szerint minden esetben a legfontosabb irányokba alkalmazzuk, illetve szükség esetén átcsoportosítsuk;

— megteremti a szállítások központosított irányításának feltételeit, összehangolását az utánszállítási utak igénybevételével egységes tervek alapján;

— tehermentesíti a parancsnokot és összefegyvernemi törzset a szállítások összehangolásának bonyolult feladatától.

A szállítóeszközök központosított elvének érvényesítése tehát a fejlődés törvényszerű következménye, mely elv érvényesülését nem gyengíteni, hanem erősíteni kell.

Az után- és hátraszállítás pedig átfogja az anyagi biztosítás terén valamennyi ellátási ág tevékenységét, az egészségügyi biztosításban érinti a sérültek, betegek összegyűjtését, hátraszállítását, a csapások következményeinek egészségügyi felszámolását, befolyással van a technikai biztosítás feladatainak végrehajtására is. A hadtápbiztosítás funkcionális rendszeréből a szállítás kiszakítása az egyes ágazatok, funkcionális elemek széteséséhez, összehangolt munkájuk megbomlásához vezetne. Itt mutatok rá azoknak a helyenként jelentkező nézeteknek a tarthatatlanságára, amelyek a szállítóeszközöknek ágazati szétesztését követelik különböző szolgálati személyek kezében. E megalapozatlan igények teljesítése tönkretenné azokat a kedvező lehetőségeket is, amelyek a szállítási igények kapcsolása, a szállítási teljesítmények fokozása, a különböző dinamikus szállítási mutatók, mint a raksúlykihasználási együttható, futáskihhasználási tényező, menetidő tényező optimálishoz való közelítése terén a szállítóeszközök centralizált alkalmazásában rejlenek. Az is nyilvánvaló, hogy szakszerű szállítás-szervezés, rakodás gépesítés, szállító szakmai kiképzés, a szállítóeszközök technikai és forgalmi felkészítése ágazati széttagolt rendszerben elképzelhetetlen. Ezt bizonyítja a közületi szállítóeszközök fuvarozási tevékenysége is a népgazdasági gyakorlatban.

A katonai irodalomban találkoztam olyan hazai felvetéssel is, hogy a szállítóeszközökön kívül a raktárakat is célszerű lenne a hadtápbiztosítás egyes funkcionális ágaihoz csatolni, pl. az üzemanyag és páncélos gépköcsi anyagraktárt a technikai szolgálathoz.

Mások hivatkoznak az ellátás olyan rendszerére, amely a nyugatnémet hadseregben honosodott meg, hogy egyes szakanyagokkal való ellátást (pl. műszaki anyagellátás) a közvetlen csapatokon (hadosztály közvetlenek) keresztül valósítják meg.

E felvetés már szorosabban a hadtápbiztosítás korszerűsítésének tematikájához tartozik, és ha itt nincs is lehetőség a helyes álláspont teljes kifejtésére, mégis néhány gondolat felvetése szükséges.

1. A szervezés tudomány a termelés gyakorlata alapján a funkcionális szervezeti és vezetési rendszerek típusait tartja a legcélravezetőbbnek. Úgy gondolom, hogy a hadtápbiztosítást érintő szervezeti kérdések eldöntése csakis az egyes biztosítási szakaszok funkcióinak alapos vizsgálata, e funkciók egységes rendszerbe való foglalása alapján lehetséges. Ez a megállapítás csak aláhúzza a hadtápbiztosítás komplex fogalma helyes, egységes értelmezésének jelentőségét.

2. Következésképpen a biztosítás ágazati csatornáit a funkcionális működés követelményei szerint egyes ellátási szakaszokon szervezettel is egyesülhetnek anélkül, hogy magát a biztosítás egészének egységes rendszerét, vagy magát a fogalmat megbontanánk, esetleg megszüntetnénk.

Lehetségesnek tartom az ellátási szakaszok csökkentésével párhuzamosan a végrehajtó szakaszban, pl. a technikai biztosítás és az ellátás funkcióinak szervezeti egyesítését, de csak olyan esetben és helyen, amikor az anyag ellátással járó szervezési és végrehajtási feladatok kifeje-

zetten növelik a technikai biztosítás hatékonyságát. (Pl. a kiszolgáláshoz szükséges hajtó-, kenő- és karbantartó anyagok, alkatrészek kiadása, abból mozgó készlet megalakítása a technikai biztosítás szervénél egyrészt azok munkájához, másrészt ellátási forrást képezve olyan alegységek részére, amelyek technikai kiszolgálásra kerülnek.)

Ugyanez a vizsgálati módszer követhető véleményem szerint más szakcsapatok vonatkozásában is.

Hiba lenne azonban annak az elvnek általánosítása, hogy a különböző fegyvernemi és technikai anyagellátást ne az ellátási szakaszokon települt raktárakon, hanem a különböző fegyvernemi és szakcsapatokon keresztül valósítsuk meg. Ez elvonná a figyelmet azok fő feladatáról, tekintélyes mennyiségű erő és eszköz lekötéshez vezetne, és veszélyeztetné feladataik megoldását.

A mélységben fekvő ellátási szakaszok funkcionális sajátosságai a szervezeti kapcsolás problémáit már más összefüggésben vetik fel. Így merült fel pl. a gyakorlatban, az ellátás és szállítás funkcionális szervezeti egyesítésének gondolata is.

Ezért vetődik fel indokoltan az egyes ellátási szakaszokon (hadosztály, hadsereg tagozat), a különböző ellátási ágak funkcionális egyesítésének gondolata a tervezés-szervezés területén különösen akkor, amikor ez a funkcionális szervezeti egyesítés a hadtápegységeknél, -egységeknél már megvalósult.

A fenti kitérés úgy gondolom csak megerősítette a hadtápbiztosítás komplex értelmezéséről korábban elmondottakat.

c) *A hadtáp vezetése,*

a harmadik olyan tényező, amelynek vizsgálata elősegíti a komplex hadtápbiztosítási szemlélet kialakítását.

A hadtápvezetés a csapatvezetés része, a hadtápegységek, -egységek állandó és folyamatos irányítását jelenti a csapatok állandó, hatékony hadtápbiztosítása érdekében. Szabályzatainkból ismert az is, hogy a hadtápvezetés a hadtáp vezetési pontról valósul meg. Erre azért van szükség, mert a hadtápvezetés feltételeit csak centralizáltan lehet megteremteni. (A vezetés technikai, személyi, szervezeti és egyéb feltételei.)

A folyamatos, szilárd és operatív vezetés fenntartása gyakorlatainkon már több esetben felvetette a hadtáp vezetési pont funkcionális szervezete kialakításának szükségességét. Hivatkoznom kell egyrészt arra, hogy az ágazati szervezés viszonyai között milyen erőket köt le az információ beszerzés és továbbítás, a helyzet nyilvántartása, másrészt arra, hogy az ágazati szervezeti keretek mennyire akadályozzák pl. a tervezőmunka gépesítését, vagy akár az operatív intézkedések kiadását. Gondoljunk csak arra, hogy az intézkedések kiadása azért olyan időigényes, mert a döntéseket össze kell hangolni, egyeztetni kell az egyes ágazati vezetők között, meg kell szervezni az ágazatonként történő továbbítást, mindezek végül is az összeköttetésre rendelkezésre álló eszközök leterhelésére, az információ továbbítás idejének megnövekedésére vezet.

Erőfeszítéseket tettünk a hadtápbiztosítás megszervezéséhez szükséges idő csökkentésére, a hadtápvezetés operativitásának növelésére. Vé-

leményem szerint lényeges változást ezen a téren csak akkor érhetünk el, ha kialakítjuk a hadtápvezetésnek funkcionális szervezetét, ezzel megteremtjük a hadtápegységek, -egységek hadtáp vezetési pontról történő egyszemélyi vezetésének feltételeit. Ebben az esetben nem külsőségekre gondolok, mint a hadtáp vezetési pont telepítése, berendezése, őrzése-védelme, áttelepítése, amelyeket szabályzataink jelenleg is biztosítanak, hanem olyan tartalmi változásokra, amelyek lehetővé teszik rövid idő alatt csökkentett erővel és eszközökkel, egyszemélyi felelős parancsnok útján megvalósítani a parancsnok elhatározását, a csapatok hatékony hadtápbiztosítását.

Ez a törekvés lehetővé teszi egy egységes hadtáp információ-modell megalkotását, szervezeti és működési szabályzat kidolgozását, amely megszünteti egy adott vezetési ponton belül a feladatok ismétlődését (egy adott kérdéssel csak egy funkcionális csoportban foglalkoznak, pl. nem tartják nyilván a helyzetet az ágazati törzsekben stb.). Ezzel lehetővé válik a törzsek létszámának csökkentése, egyben a vezetés hatékonyságának növelése is.

A komplex hadtápbiztosítási szemlélet megvalósítása a hadtápvezetésben jelentősen tehermentesíti a parancsnokot attól, hogy figyelmét a többirányú ágazati vezetésre megossza, miután elhatározását egy felelős parancsnok részére kell kihirdetni és információkat is attól kell szereznie.

A hadtáp vezetési pont jelenlegi szervezete is a komplex hadtápbiztosítási szemléletet tükrözi. Maga az a tény, hogy a hadtáp vezetési pont parancsnoka a parancsnok hadtáphelyettese, ennek következtében ő szabályozza a hadtáp vezetési pont belső munkáját, telepítését, áttelepítését, lényegében olyan körülményeket teremt, amelyek a komplex hadtápbiztosítási szemléletmód gyakorlatát igazolják.

Miben látom a hadtápbiztosítás értelmezése tárgyában kialakult vita hasznosságát?

— A hadtápbiztosítás rendszere tökéletesítése érdekében végzett munka csakis egységes irányítás, egységes biztosítási elvek alapján lehet eredményes. A hadtápbiztosítás egyes ágazati kérdéseit nem lehet egymástól elszakítva vizsgálni annál is inkább, mert éppen a felsoroit alapvető tényezők fogják egységes egészbe azokat, és ezért, az egész rendszert érintő vizsgálat csak a dialektika törvényei szerint történhet.

— A fogalom helyes értelmezése lényeges segítséget nyújthat, a hadtáp szervezeti kérdéseinek végleges megoldásához is.

— A hadtápvezetés hatékonyságának növelése, ahhoz szükséges kedvező feltételek megteremtése, a szervezéshez szükséges idő csökkentése, és nem utolsósorban a vezetési pontok, mindenekelőtt a hadtáp vezetési pont állományának csökkentése csakis úgy érhető el, ha tisztázzuk a hadtápbiztosítás egyes ágazati összefüggéseit, feltárjuk a bennük rejlő és azokat komplex egészéssé összetartó objektív kapcsolatokat, törvényszerűségeket.

— Végül a kérdés helyes értelmezésének jelentős szerepe lehet a káderképzés irányának és egyes szakkaderek kiképzési arányainak meghatározásában, kiválasztásában. Éppen a felsőfokú tisztképzés tapasztalatai sürgetik az oktatásban a fokozott specializálódást, amelynek feltéte-

leít csak akkor tudjuk megteremteni, ha felmérjük a vezetés funkcionális rendszerének szükségleteit, és a kiképzés profiljait e szükségletek követelményei szerint határozzuk meg.

A cikkben felvetettek néhány vonatkozásban erősítik azokat a tendenciákat, amelyeket más szerzők a Honvédelem különböző számaiban már kifejezésre juttattak. Az elmondottakkal csatlakozni kívántam ezekhez, más vonatkozásban pedig bizonyítani szerettem volna ezeknek a tendenciáknak a helyességét.